

Research Insights
Изследователски проникновения

КОЛЕДЕН КЪСМЕТЕН КАЛЕНДАР – МЕТОДИЧЕСКА ОБРАБОТКА НА АВТЕНТИЧНИ КУЛТУРНИ МОДЕЛИ ЗА ОБРАЗОВАТЕЛНИ ЦЕЛИ

Яна Рашева-Мерджанова

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Резюме. Статията фокусира проекциите на синергетическата училищна педагогика върху метаметодическа и културна перспектива. Аргументите и основанията се търсят в реконструирането на глобалното общество и мултикултурната идентичност на младите хора и децата. Представят се принципите на методическа обработка на автентични културни модели с тяхната национална и регионална специфика, но с възможности да се интегрират в културните разбирания и опит на младите хора и да развиват техните социални компетентности. Предлага се един конкретен инструмент – Коледен късметен тематичен календар.

Ключови думи: синергетична философия на образованието; синергетичен философски; метаметодология на образованието; автентични културни модели; Календар за предци на Коледа; трансформация на духовна стойност

Глобалното общество и мултикултурната идентичност на неговите деца

Личностната идентичност е сложен феномен – самоосъзнаването на човек като принадлежност към определена социална група, към определена културна среда, към определена националност, към определена професионална група, към определен тип светоусещане, към определена религия, към определена цивилизация – всичко това го прави самоопределен и идентичен на себе си. Но с прехода от Цивилизации към Цивилизация и с отварянето на географските граници, се развиват и социално-психологическите такива. Навлизаме в ера, когато човек все повече ще се самоопределя и идентифицира, по неизбежност, като глобален човек – принадлежащ на рода, като цяло, и наследник на много повече от един тип култура, като родов човек. Статистиката отчита как бързо нараства броят на децата, които директно са свързани по семейна линия с повече от две и три култури, респективно цивилизации. Те нито могат, нито ще искат да се самоопределят като моноетнически. Педагогическата теория по необходимост ще трябва да изостави етнически ди-

ференцираните подходи, моноетническото интегриране. Трябва да се осъзнае колко бързо *глобалната среда променя и синергетизира различните битиета на хората и тенденциите в статистическите данни следва да се тълкуват и разбират адекватно като признаци на бъдещето, а не като факти от миналото* – отказът на хората да се определят етнически, не указва непременно липса на самосъзнание или скриването му, а напротив – надживяване на моноетноса, мононационалността, надживяването на „едноизмерния човек“ на Маркузе. Хората мислят за себе си все повече в по-широки хоризонти. Предизвикателство пред дейците в образованието е да позволят на подрастващите да се самоопределят в глобален контекст, на базата на действителното разбиране на дълбинната му същност и функционални психологически последици.

Възпитанието и формирането на **културна и цивилизационна ценност-на идентичност се оказва първа и основна задача** на съвременното образование. За изграждане на такава родово-персонална идентичност следва да съдействат всички параметри и всички компоненти на съвременните образователни системи: организацията на класно-урочната система на обучение; училищните учебници с включване на методическо равнище на изборността, на вариативността и себеоценката, които са предусловията на всяко оценностяване и осмисляне; подготовката на учители и специалисти през призмата на компетентности за постигане на ценностни смислови ефекти и резултати в обучението (личен избор, но съгласуван с другите; интегрирано професионално и социално ориентиране; граждански позиции, но в местен конкретен контекст и активности; прагматични ползи, но претеглени и преценявани с оглед на последиците за всички в бъдеща перспектива).

Младите хора вече са носители на интеркултурни модели, имайки поликултурен произход. За да постигнат идентичност и цялостност, са нужни не просто толерантност и приемане на другата култура, а синергетизиране, обединяване, добруване. „Другото“ вече не е противоположен полюс, то става „мое“. Текат активни процеси на синергетизация на „Аз“ и „Другото“. За да стимулират тези процеси, образованието и обучението се ориентират към създаване на ситуации не на пасивно разбиране и приемане, а участие в създаването на другото, в приобщаването му в МЕНЕ, авторство в създаването на нови уникални културни модели – като създаването и откриването на нови цветове, в експериментирането.

Автентичните културни модели като образователен ресурс за подкрепа на мултикултурната личностна идентичност

Настоящият опит ползва автентични културни модели като образователен ресурс за разработване на инструменти, които да възплъщават и стимулират мултикултурен личностен и групов синтез, нещо повече – да стимулират опитването в реални отношения на общуване този синтез. Опитът предлага принципи на такава методическа обработка на базата на дългогодишен опит и експериментиране.

Метод на културната генеалогия чрез един календар

Предлаганият метаметодически (или общометодически в технологично отношение) и мултикултурен (или междупредметен и интердисциплинен в съдържателно отношение) инструмент е опит за организиране на транскултурно учебно съдържание около и според универсалните човешки ценности, опит за методическо закодиране на вътрешните метакогнитивни и творческопродуктивни активности, опит за осигуряване на отворена учебна среда с гъвкаво и партниращо участие на всички познаващи и развиващи се малки и големи, с незаменимите им роли в обръщението и съ-общаването на културата. Инструментът е предназначен за курсове и участници с изявени културни интереси в училищна и извънучилищна среда, но може успешно да се интегрира и в „редовните“ учебни занятия по обществени и хуманитарни дисциплини, както и да се адаптира за различни възрасти и към различното време на курсовете. Родовият календар, с педагогическо въображение и в методически вариации и адаптации, се оказва инструмент, закодиращ ядрото на синергетичната цивилизационна човешка култура за превръщане на Космоса в богати и взаимосвързани микрокосмоси.

Инструментът е родов календар – цикличен, късметен, тематичен, ритуален

***Първо**, защо „родов календар“? Времеви ценностен аспект на модела – всяка генеалогична перспектива търси *пространствено* обхващане на ключови взаимозависимости с насоченост и организираност *във времето*. А човешките календари са изначалният, постоянен, макар и различен в различните култури, механизъм за с-родяване на общността и организирането ѝ във времето. Механизъм и инструмент, чрез който се създават на принципа на повторението традиции, съблизират се ценности, ритуализират се за полагане в културната и цивилизационната перспектива.*

***Второ**, защо „цикличен“ – темите, въплътените ценности, ритъмът на календара се синхронизират във и чрез естествените времеви периоди: сезонни, годишни, многогодишни цикли, синхронизирани между българската и другите културни традиции.*

***Трето**, защо „късметен“? *Пространствен аспект на модела* – защото в „късмета“ Календарът оформя и завещава в конкретен есенциален продукт океана от човешки типови култури. *Човешкото културно пространство-космос* се оразмерява, подрежда и само затова – и подбира в коледния късметен календар. Канализираме го да тече „ред по ред“, година след година, цикъл след цикъл. „Късметът“ има и друга *персонална функция* – да провокира трудния разговор на всеки с неговата съдба. Можем ли да „преговаряме“ с Късмета си? Само за нас ли да го пазим, или ще го умножим, ако го разделим – както парчетата от баницата? Вероятно сред близките, в доверителна среда, ще бъде*

по-лесно да се отговаря, защото човек може да се почувства като представител на всички с подобен късмет и да се синергетизира с тях. В условията на съвременното образование и на съвременната семейна среда това е много важно.

Четвърто, Календарът е *тематичен*, но започваме с *Коледа* заради *ценностния и народностния фолклорен аспект на идеята – едновременно приемственост и обогатяване на общностната култура чрез пълноценен межкултурен диалог и опознаване*. Без приемствеността и предаването на културата между поколенията човешкото пространство-време не би могло да трае, т.е. не бихме могли да бъдем като вид. Искреното осъзнаване на тази жизнена първична необходимост на човек от човека, на поколение от поколение, на живи от мъртви, на различните култури една от друга – това простичко осъзнаване би ни помогнало много. По принцип образованието се е нагърбило със сизифовския абсурден труд да ни вмениява това ценностно съзнание, което иначе сме обявили като присъщо изначално на човека, като разумно и духовно същество. *Коледният тематичен късметен календар (КТКК) е изобретен и изживян като възможен инструмент на културна приемственост – семейна, фамилна, общностна, родова. Предлаганият вариант е мислен, списван, обичан и вдъхновен от родната българска културна традиция – коледната (новогодишната) питка с рождествени късмети – и вложена от автора в семейната културна генеалогия.*

Но освен на Коледа той може да се използва в различни ситуации и по различни поводи, които тематично съответстват в определената година – например Великден може да се отбележи с късметена питка „Скрижали, златни правила, аркани“; пролетта да се отбележи с „Природна градина“; празник на изкуствата – с „Танци“, или денят на културата – с „Басни и приказки“, и т.н.

Пето, защо „*ритуален*“? Технологичен материализиращ аспект на Календара. Ценностите се обозначават като наше специално съхраняващо, уважително отношение към тях чрез определени церемонии. По този начин културната и цивилизационна традиция е намерила универсален за всички култури и общества механизъм: чрез символите, ритуалите и церемониите ценностите, като нещо енигматично и вътрешно, необяснимо и „мета“, да бъдат уловени, изявени, материализирани и предадени на следващите поколения. Разнообразието е огромно, но принципът е единосъщностен.

Шесто, защо „*метакултурно формиращо пособие*“? *Практически приложен аспект* – заради (не)тайното желание на автора моделът на Тематичния родов календар да бъде приет и вариативно използван в разнообразната образователна среда. Бидейки неориентиран към нито един конкретен учебен предмет, той е *едновременно интра-, интер-, крос- и трансдисциплинен* и може да бъде *интегриран във всяко едно културно съдържание и във всички формални или спонтанни окултуряващи житейски ситуации, защото има*

метаценностно преносимо съдържание и отворени възможности за информационно и дейностно реализиране-ритуализиране.

Дълбоките научни основания на базата на авторитетни и на лични изследвания/опит са вече разглеждани и представяни в „Пенталогия на Родовостта. Другата философия на образованието“ (Rasheva-Merdjanova, 2010) – нейната Първа тетрадка за родовата синергетична култура я представя като резултат от генеалогичното непрекъснато хилядолетно взаимно проникване между отделните култури по цялото земно (полу)шарие – по легални и нелегални, видими и невидими пътища на пре-пре-даване на човешкото родово познание. Но тук ще приведа и откъс от пространното изследване на Фелипе Арместо, свидетелстващ за културния и научнопознавателен мост между Изтока и Запада, „построен“ по завоевателните трасета на Монголската империя на Чингис хан през XII – XIII век и подготвил великия Европейски ренесанс. Откъс, който спокойно мога да пред- и из-оставя без допълнителни аргументи на читателя: „Ето как път, проправен от монголите, който пресича степта и я заобикаля, дава възможност за обмен на влияния и в двете посоки... а монголите се превръщат в негова охранителна полиция. Западната наука започва все повече да прилича на традиционната китайска наука *као-чен*: тя става по-емпирична, започва да се доверява на сетивността при възприемането на реалността, все повече се отдава на наблюдението на природата, което се превръща в прелюдия към овладяване на нейните сили“ (Armesto, 2004: 145 – 146). По-нататък авторът подчертава взаимовръзката между усилените занимания на Тома Аквински върху структурата и организацията на Космоса, почерка на уникалния европейски император соколар Фридрих II, заниманията на пионера сенсуалист и емпирист на Ренесанса – Роджър Бейкън, с езически и мюсюлмански книги. Избухва ренесансовото изкуство, компенсиращо дефицита на сетивност, натрупан като европейски културен комплекс през вековете на Средновековието. И по-нататък: „Природата – включително и човекът, който я контролира – е като всеки друг звяр за опитомяване или враг за побеждаване: най-напред трябва да го опознаеш“ (Armesto, 2004: 147). Аз допълвам: *и като всеки приятел за спечелване* – взаимното опознаване разкрива, че новото за теб е част от него и новото за него е част от теб. Стигаме до толтекския поздрав „Ин Лакмеш“ – „Ти си другото ми Аз, Аз съм другото ти Ти“, и до нашето еклесиастично прозрение, че нищо не е ново под Слънцето, защото изминава път, който го връща в изходната точка. *И обобщение на културния мост като обща културна родова генеалогична мрежа*: „Откритията, които западният свят възприема като новости, се оказват познати на китайците от древни времена – хартията, барутът, компасът. По отношение на повечето важни открития, оформили облика на света, източният свят изпреварва запада с един до тринайсет века. XIII век е важен период за осъществяването на контакти“ (Armesto, 2004: 148). И монголският империализъм и „варварщина“

го отключват. Ето защо в културната генеалогия на родовото развитие всяко явление е незаменимо многофункционално съ-битие, което по невероятни и разнообразни начини катализира родовата ни еволюция.

Прототипът на инструмента – Коледният късметен календар, се „роди“ постепенно и при продължителна „бременност“ (много повече от 9 месеца) в двудесетилетната история на лични отношения с децата ми и тяхната приятелска общност в търсене на интегриран, лесен, достъпен, но богат и ефективен начин да си говорим, да споделяме, да живеем заедно живота (си) в разнообразието и богатството му. Така след дълги години спазването на Календара се превърна в разширяваща се *традиция*, моментът на теглене на коледните културни късмети се превърна в *ритуал*, а родовата културна принадлежност и доверителната лична връзка – в *ценност*.

Споделям го с всички вече като оценностен (вътрешен аспект) и ритуализиран (реализационен аспект) опит. Безспорната окултуряваща, оценностяваща мощ на ритуалите идва от:

- дълголетието им, защото са съхранявани и предавани през всички отделни животи и през поколенията;
- авторитета на архетипажите и артефактите, които ги населяват;
- представителния разпознаваем стил на реализация;
- креацията и импровизацията, които позволяват.

Но тези характеристики изискват обществени и личностни качества, които превръщат ритуализирането за оценностяване в непосилно ниво на съвременното обучение/живот:

- постоянство;
- приемственост;
- преданост;
- оригиналност;
- автентичност.

Коледният (тематичният) късметен календар – един оценностен ритуал, предлага формирация си потенциал на образователната, семейната и по-широка културна и цивилизационна среда за провокиране на вътрешните сили, автентичното общуване и ценностното самоопределяне на човека. Той е инструмент на кръговото обезпечаване на:

- ценностно отношение (в съдържанието и посланието на късметите);
- въплътено в ритуализирана дейност (коледната питка, размяната и дискусиите);
- привещаща в обращение конкретни продукти (късмети).

В обобщение, времево и пространствено конкретният Коледен късметен календар се разкрива като интердисциплинен метамеханизъм за реализиране на универсалната според автора културно-образователна концепция: образованието има възможност да функционира като действителен оценностяващ

механизъм за цивилизационно/културно развитие“ на равнището на ритуализиране на дейности и на символизиране на техните продукти, защото така им се придава значим смисъл, който учещите си могат да транслират в живота – и личен, и на обществото.

Методическа обработка

Философска основа на предлаганият опит е синергетическата философско-образователна парадигма, която включва всички участници в процеса на обучение като равноценностни автономни и взаимноследящи се системи, взаимно и саморегулиращи се чрез отвореност, непрекъснат обмен на информация и дисипативни естествени (спонтанни и рефлексивни) процеси на синхронизация – синергетизация (Rasheva-Merdjanova, 2017).

Принципи на методическа обработка: синергетичност – съответност; аксиологичност – ценностност; продуктивност в два аспекта: дейностен – ритуализиране, и резултативен – като артефакти, създадени от самите млади хора.

Методически указания за употреба и усъвършенстване на календара Съдържателни

КТКК (коледният тематичен късметен клендар) може да се използва широко – по всички учебни предмети във всички степени на формалното образование и във всички форми на образованието, включително и за самообразование, включително и в семейна неформална среда – там, където решаваме да създаваме и да предаваме култура в широк и в тесен смисъл.

Предложеният вариант е предпочел проблематика, свързана с естетически, философски, религиозни, екзистенциални, познавателни феномени, които по традиция не са в „канона“ на учебното съдържание. Смятам, че КТКК снижава тяхната рисковост в културното изграждане на растящия и търсещия човек и ги превръща в градивна, критично и личностно „претеглена“ част от неговия опит. Тематичните години имат отношение както към природните, така и към хуманитарните, и към техническите, и към социалните сфери на познанието, и към изкуството, и към религията – това негово съдържание го прави *работещ* в интердисциплинна среда.

Вариации: каквито и съдържателни вариации да направите, важно е да се стремите да съхраните принципа на „интер...“ – на представителство на различните области на човешкия познавателен и културен опит. Примери за тематични години – история на философията; история на изкуството; чудесата на света; чудесата на България; застрашени животински видове; застрашени растителни видове; „топ“ професиите на света за 20... година; „топ“ професиите на XX век; най-модерните професии в България; най-екзотичните животни; най-екзотичните професии; най-черните престъпления на човечеството; най-големите подвизи на човечеството; паралелни светове... Можем да

превърнем ключовите теми на живота на учениците и общността в Културен късметен календар, защото отношението към нещата ги превръща в истинско преживяване, в красота, в опит, в устойчиво поведение.

Организационни и технически

В училищна среда през месец *ноември* учениците могат да си изтеглят „коледните късмети“ – по двама в екип, и да подготвят своите проекти върху тях – с надеждна и нова информация, със символизиране и изработване на модели, макети, с демонстрации, с предизвикателства и закачки, с примери, с лични оценки, с отговор на въпроса „Какво ми носи този късмет – предизвиква ли ме с нещо, искам ли да го променя, съответства ли ми, как се вписва в следващата ми година, в житейския ми проект?“.

В предколедните дни може да се организира открито занятие „Празничен обред“ (или „Добре дошли“, или „Коледни късмети“...) на представяне на коледните късмети – могат да се реализират бинарни занятия, смесени кръгли маси с участие на родители, на по-малки или по-големи ученици, на братя и сестри, на приятели – нека образованието покаже своето гостоприемство и радушен прием като действителна интегрираща сплотяваща среда, осигуряваща спокойствие и уют на всички, като в едно семейство. Може да се предложи на присъстващите да станат участници – да си изтеглят своите коледни късмети и да се включат в разговора.

И съвсем просто и лесно – да предложим на учениците да приложат Календара у дома, заедно със своите близки. Сами да измислят късмети, да ги подарят на скъпите. Много важно – да се научим да споделяме, да подаряваме късмета си – да има указания: да се дадат левчетата за нещо свято, да се подари нещото на друг, да се разделят... Така научаваме, **първо**, че шансът идва при този, който е работил за него; и **второ**, че самотен късмет „само за мен“ или „най-много за мен“ няма.

Инструментът – Коледен късметен родов календар

Предназначение – за съхраняване, препредаване, умножаване късмета на Рода и на всеки негов член. Но най-важното и което е различно от други подобни ритуали, укрепване на:

- родовото самосъзнание;
- и благата активност на всеки за съдействие на родовия късмет;
- чрез добра мисъл и чувство във всеки момент (дори и неконкретни);
- за всички, с които е свързан.

А ние сме свързани с всички и с всичко, но голямата свръзка започва и се опосредства от връзката в най-близката среда.

За моите любими у дома Късметният календар е тайна изненада, но за рода ми е откровение – любимите ще го откровяват през бъдното.

Коледен късметен календар в 12-годишни цикли: природна градина, поговорки, нумерология, родов паспорт, национални девизи, басни/животни, дзенкоани/гатанки, филми, кабала, танци/божества, народни песни/двустипия, скрижали/среден път/аркани, приказки, цветове, културни символи, билки и здраве, защитени видове, екстремни спортове/непокорени върхове и ...

Методическото въображение, формиращите цели, инетресите на групата, моментът ни подсказват съдържанието и оригиналността на конкретната реализация. Принципите на синергетизиране и културно-ценностно формиране, взаимно опознаване и единение на различните цивилизационни и културни извори са общи.

Един пример (една тематична годна)

2012 г. – Народната мъдрост в пословици и поговорки

Обща идея и послание на годината: потапяне и възраждане чрез наративната мъдрост и опит, които са най-естественото и близко културно наследство за човека; развитие на трезва самооценка и оздравяващо чувство за хумор и самоирония; упражняване да се виждат и „двете страни на парата“; отрезвяване и същевременно утвърждаване на оптимистичната жизненост и уверената перспектива чрез лична/обща работа и развитие; интегриране с народността и обич към българското.

Дай, Боже, амин!

1. *Който пее, зло не мисли* – чиста, бяла душа, светла като светлината, ще постила и осветява не само своя път, ще е пощаден от сенки и страхове, ангели и пойни птички ще му другаруват; подходяща година за избиране на домашен любимец, приятелство, дете.

2. *Наклонена главица сабя не я сече* – ще постигне целите си, ако използва дипломатия; нужна е осторожност – ще има коварни ситуации; прекрасни условия за култивиране на качества като търпение и стоицизъм, постоянство, перспективно и стратегическо мислене, търпимост и разбиране и на другите.

3. *Роди ма, мамо, с късмет, па ма 'фърли на смет* – всичко, с което се захване, ще бъде успешно и покровителствано от Съдбата; смело напред, без да забравя и да помага на тези, на които си струва; нека да е щедър така, както към него ще е щедра Фортуна.

4. *На гол кръст чифте пицови* – приключенски и авантюристичен сезон, но е нужно да преценява по-добре степената на риск; както да внимава с кого ще работи и живее в екип.

5. *Огледал се Илия, пак в тия* – година на дълбоки, значими, перспективни промени с последствия и плодове в бъдещето; да не се води по скептицизма на околните, а да извършва нещата докрай, за да не се отнася за него „пак в тия“.

6. *Сговорна дружина планина повдига* – ще обединява хората около себе си; нови приятелства; същевременно внимателно да преценява съдружниците си – има опасности от измами; да прочете двете глави на „Панчатантра“ – „Печелене на приятели“ и „Разединение на приятели“.

7. *Рано тиле рано пее* – ще изпревари другите в много отношения и същевременно трябва да помисли още по-добре и предварително, без да отлага повече, да вземе важни решения за бъдещето в дългосрочен план.

8. *Не питай старило, ами патило* – ще натрупа ценен опит през тази година, същевременно да не пренебрегва опита на другите – да бъде наблюдателен и възприемчив и към най-дребните детайли, ще му бъдат полезни; да се пази от самоуверените и от собствената си самоувереност; от всяко нещо има какво да научим; негативните примери ни учат най-добре – да прочете на Ричард Бак отново „Приключенията на един месия по неволя – илюзии“.

9. *От ден до пладня* – ще работи усърдно и ще се опитва да предвиди и ще заложи успешно бъдещето на дейностите си в днешния свят, в който почти всичко се прави набързо, за „да се закърпи положението“ временно и спешно; ще помага на другите да се изтеглят напред във времето, но да не се захваща като партньор с такива хора; втори план на късмета – ще развие организационните си способности и за разпределяне на времето – ще може да действа, носейки „много дини под една мишница“, и да върши „100 000 неща едновременно“ в многоплановостта на възможните измерения – голямото постижение, че времето е и мимолетно, и същевременно безкрайно – и нямаме време, ако го разчитаме и усвояваме като линейно, но и ако сме умни, разполагаме с безкрайното и тотално Време в сферата – да прочете „Силата на пътя“ на Лао Дзъ.

10. *Сърдит Петко празна му торбичка* – е-е-е, повече усмивки! – всичко ти е наред, и особено в днешния ден; ще имаш и успехи, и късмет, и признание през тази година – проблемът е, че все си намираш нещо, заради което или от което, или от когото да си недоволен – проблемът си е твой, усещането за щастие и честитост също е твоя гржа – работи върху автономността на действителното си състояние и вътрешно преработване на ситуацияите.

11. *Каквото повикало, такова се обадило* – не само че ще се радваш на действителните плодове и резултати от своя труд, т.е. ще получиш важна за теб *награда и признание*, ще имаш шансове да печелиш важни конкурси, от тото и от каквото си решиш, но и ще имаш прозорливостта и властта да оразмеряваш това, което ще получават другите – не само от теб, но и помежду си; възможен растеж в *кариерата*, *но ще има и рискове* и за да се случи поговорката за теб, ще трябва да ги поемеш на принципа „Прави каквото трябва, пък да става каквото ще“.

12. *Бързата работа кучета я яли* – ще се радваш на *изключителна енергия*, много *планове* ще *подхванеш* и *все с благоприятни условия* за успех, но не *прекалявай с бързането*, *планирай по-добре нещата*; ще получиш *много оферти* и ще бъдеш *търсен партньор* – *внимателно и трезво* *преценявай изборите си*.

13. *Неволята учи* – *няма да ти е лесно*, но *пък изстраданият успех е и най-сладък, и най-уважаван*, така че *всичко, което постигнеш тази година*, ще те „храни“ и ще носи *плодове за теб дълги години напред* – не се *притеснявай от трудностите*, ще получиш за тях *възмездие след известен период от време* и ще *натрупаш безценен опит*, който ще *повиши авторитета* ти не само *пред другите*, но и *в собствените ти очи* – ще постигнеш *мир със себе си* – *радвам се за теб!*

14. *Присмям се хърба на щърба* – *всички сме равни*, всеки си има *своите силни и не толкова силни страни*; *всичко ще е наред при теб* през тази година – *единствен проблем* ще имаш с *отношението* на някои към твоите *резултати и качества* – *съдбата* ще ти *помага да ги поставиш на мястото им* всеки и път, и това е *твоята действителна работа в помощ на по-слабото човечество* – ти си *сензитивен* и ще ги *разграничаваш* – *имай смелостта да реагираш*; *не бъди толкова снизходителен* към хора, които не заслужават.

15. *Голяма фирма – бедно предприятие* – от *всички късмети* този е *свързан с най-голям проект, с грандиозно начинание* – *обмисляй добре и най-вече с кого и как и при какви взаимни условия и договорености* ще го *предприемеш*; и *проектът, и реализацията си струват*, *бъди осторожен и нащрек непрекъснато*.

16. *Блага дума железни врата отваря* – *е-е, владееш „меката твърдост“*; каквото си *наумиш*, това и ще *стане с минимум разход на енергия* и *болка* не само за *теб*, но и за *близките ти*, и за „*противниците*“ ти – те *въсъщност* и ще *престанат да са такива*; *поздравления*.

17. *Парата – тотален късмет и чистото ясно самосъзнание*, че „*Никой, ама никой, не е по-голям от хляба*“.

Заклучение

Цивилизационното развитие се осъществява във времето, непрекъснато преминавайки през пространствата на рода – обществото – личността, предавайки си в трансформация ядрото му – ценностите. „Преносителят“ им са живите хора, затова те са *включени в специалните процеси на обучение и възпитание*, които се *натоварват с мисията (целите и задачите)* да *формират ценностно човека*. *Внимателното вглеждане* ще *забележи обособяването на специални дейности (ритуали) и на специални вещи (реликви)*, които *позволяват на човека, на групата да предаде*

обективирани ценностите на следващите поколения. Ценността е отношение, тя е вътрешно висше психично образуване в човешката личност. Видимостта ѝ е в дейността – поведение на човека и в определени вещи – символи на това отношение – връзка с нещата и другите. Използването в ежедневието на думата „ценност“ за вещи и предмети всъщност е неточно.

Тъкмо в тази синергетична цялост Алфред Норт Уайтхед отбелязва, че цивилизацията е характерна за общества, които „демонстрират качества като истина, красота, приключение, изкуство, мир“ (Armesto, 2004: 39). За Ортега-и-Гасет цивилизацията е момент, в който „силата е сведена до последен довод“ в социалните и междуличностни отношения. Цивилизоваността се оказва и ценност, резултат на вътрешна нагласа, специфична установка, че си готов да „се разбереш“ с околното, за да те приеме и да ти позволи да го усвояваш постепенно – да се развиваш икономично, ефективно, щастливо. Ето защо, разковниче за развитие на цивилизованост като „енергиен“ двигател на процеса на цивилизация е формирането на специфичната нагласа, отношение, ценности в подрастващите. Оценностяването е сърцевинен проблем и задача, мисия на Образованието за цивилизоване и окултуряване. То самото възниква като такъв механизъм. В тази логика виждам надежден мост между оценностяване и цивилизоване, по който в съвременната ни кризисна епоха може да минава Образованието.

Родовият коледен късметен календар се предлага като част от инструментариума за изграждане на моста.

ЛИТЕРАТУРА

- Арместо, Ф. (2004). *Цивилизациите*. София: Прозорец.
Рашева-Мерджанова, Я. (2017). *Синергетическа философия на образованието. Синергетическа училищна педагогика. Синергично образование*. София: Св. Климент Охридски.
Рашева-Мерджанова, Я. (2010). *Пенталогия на родовостта. Другата философия на образованието*. София: Петекстон.

REFERENCES

- Armesto, F. (2004). *Zivilizaciite*. Sofia: Prozorez.
Rasheva-Merdkanova, Y. (2017). *Sinergeticheska filosofia na obrazovaniето. Sinergeticheska uchilishtna pedagogika. Sinerghichno obrazovanie*. Sofia: Sv. Kliment Ohridski.
Rasheva-Merdkanova, Y. (2010). *Pentalogia na rodovostta. Drugata filosofia na obrazovaniето*. Sofia: Petekston.

**CHRISTMAS LUCK CALENDAR –
METHODOLOGICAL TRANSFORMATION
OF AUTHENTIC CULTURAL MODELS
FOR EDUCATIONAL OBJECTIVES**

Abstract. This paper focuses on the projections of synergetic school pedagogy on a meta-methodological and cultural perspective. The grounds and arguments for its application are the need for restructuring global society and multicultural identity of young people and children. The principles of methodological transformation of authentic cultural models, which are nationally and regionally defined, are proposed, but with the possibilities for youngsters to integrate their cultural understanding and diversity, and, together with that, to develop social competence. A particular methodological tool is presented – Christmas Luck Ancestral Calendar.

Keywords: synergetic philosophy of education; synergetic philosophically; meta-methodology of education; authentic cultural models; Christmas luck ancestral calendar; spiritual value transformation

✉ **Prof. Yana Rasheva-Merdjanova, DSc.**

University of Sofia

Sofia, Bulgaria

E-mail: merdjanova@abv.bg